

Denis Mancevič

**RUSKA ENERGETSKA DIPLOMACIJA
V 21. STOLETJU**

Denis Mancevič

**RUSKA ENERGETSKA
DIPLOMACIJA
V 21. STOLETJU**

Plinske vojne, moč energetskih multinacionalk
in minljiva zavezništva

UMco

UMco, Ljubljana, 2013

Denis Mancevič
RUSKA ENERGETSKA DIPLOMACIJA
V 21. STOLETJU

**Plinske vojne, moč energetskih
multinacionalk in minljiva zaveznitva**

© Denis Mancevič in UMco d. d. 2013

Izdajatelj in založnik

UMco d. d. / Zbirka Angažirano

Urednik: Samo Rugelj

Pomočnica urednika: Renate Rugelj

Oblikovanje in postavitev: Žiga Valetič

Fotografija na naslovnici: ssuaphoto, Depositphotos

Tisk: NTD d. o. o.

Naklada: 300 izvodov, 1. natis

Ljubljana, 2013

Brez pisnega dovoljenja založbe je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, skupaj s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki, v okviru določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

327(470)
620.9(470)
341.7(470)

MANCEVIČ, Denis

Ruska energetska diplomacija v 21. stoletju : plinske vojne, moč energetskih multinacionalk in minljiva zaveznitva / Denis Mancevič. - 1. natis. - Ljubljana : UMco, 2013. - (Zbirka Angažirano)

ISBN 978-961-6803-79-3

268949760

UMco d. d., Leskoškova 12, 1000 Ljubljana
tel.: 01/ 520 18 39, e-pošta: bukla-urednistvo@umco.si, www.bukla.si

VSEBINA

PREDGOVOR	9
I. UVOD	13
II. CILJI IN SREDSTVA ZUNANJE POLITIKE TER ENERGETSKA DIPLOMACIJA	25
III. ENERGETSKE MULTINACIONALKE KOT SUBJEKT ENERGETSKE DIPLOMACIJE	37
IV. VLOGA RUSIJE V MEDNARODNI SKUPNOSTI – POMEN NACIONALNEGA INTERESA	67
V. EVOLUCIJA RUSKE ZUNANJE POLITIKE (1991–2012)	77
VI. MED POLITIČNIMI IN TRŽNIMI PRINCIPI – OSREDNJE ZNAČILNOSTI DELOVANJA RUSKEGA ENERGETSKEGA SEKTORJA	115
VII. STRATEGIJE IN CILJI RUSKE ZUNANJE ENERGETSKE POLITIKE	135

VIII. POJAVNOSTI RUSKE ENERGETSKE DIPLOMACIJE V 21. STOLETJU	149
IX. RUSIJA IN EU – POLITIKA MNOGOTERIH OBRAZOV	181
X. ENERGETSKA DIPLOMACIJA RUSKE FEDERACIJE DO DRŽAV BLIŽNJEGA SOSEDSTVA	257
XI. SKLEPNO POGlavJE – »NAZAJ V PRIHODNOST?«	317
SEZNAM LITERATURE IN VIROV	327
SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV	355

*dedku in očetu,
življenjskima mentorjema*

PREDGOVOR

Vse do zime leta 2006 je Rusija veljala za precej zanesljivo dobaviteljico fosilnih energentov (zemeljski plin, surova nafta) evropskim državam. Tako v širši javnosti kot tudi znotraj političnih elit večine evropskih držav je prevladovalo razumevanje rusko-evropskega energetskega sodelovanja kot strateškega, kot dvostransko avtocesto – obe strani sta namreč življenjsko odvisni od stabilnih, učinkovitih dobav. Za Rusijo je to namreč vprašanje zagotavljanja zadostnih prihodkov od izvoza ter vladnih prihodkov, nujno potrebnih za vzdrževanje zaželenih ravni gospodarskega razvoja ter predvsem socialne stabilnosti in visoke politične podpore vladajoči eliti. Za evropske države pa je to predvsem zagotavljanje toplih domov ter vprašanje učinkovitega delovanja energetskega sistema in dobavnih verig. Tisto zimo je omenjeno strateško energetske partnerstvo doletel prvi preizkus, ki je odnose močno omajal. Ne glede na to, da je prva rusko-ukrajinska plinska kriza januarja 2006 trajala zgolj štiri dni in da zaradi ustreznih kratkoročnih zalog zemeljskega plina v večini evropskih držav ni imela neposrednega negativnega vpliva na delovanje nacionalnih ekonomij posameznih držav (vidik dobav industrijskemu sektorju) ali energetske varnosti prebivalstva, je povzročila val javnih histeričnih razprav. Le-te se niso omejevale zgolj na vprašanje varnosti oskrbe z zemeljskim plinom oz. energetske

varnosti širše, temveč so bile usmerjene v diskurz o energetske odvisnosti EU ter vlogi Gazproma. Ko se je zgodba, tokrat že z bolj resnimi negativnimi posledicami za evropske odjemalce ponovila pozimi 2009, se je začelo na široko govoriti o obdobju »novega ruskega energetskega imperializma« ter »energetskem orožju Kremlja«. Nastopilo je hladno obdobje nezaupanja, ki povečini traja še danes.

Toda to je samo ena plat zgodbe, ena stran kovanca. Medtem ko so se rusko-evropski energetske odnosi dejansko močno ohladili na institucionalni ravni (slednjo v največji meri predstavljajo odnosi med Evropsko komisijo in Rusijo ter pomen vzpostavitve novih zakonodajnih okvirjev v sami EU), se je sodelovanje med ruskimi in evropskimi energetskeki multinacionalkami nadaljevalo s skoraj enako dinamiko kot v obdobju pred cikličnimi energetskeki krizami. Ponekod se je celo intenziviralo. Gazprom je skupaj s posameznimi evropskimi partnerji dokončal obsežni projekt Severni tok (*Nord Stream*), sklepal dogovore o strateškem povezovanju (E.On) ter podaljševal dolgoročne pogodbe za dobave zemeljskega plina, medtem ko so ruske naftne multinacionalke prevzemale večje deleže v evropskih rafinerijah (vstop Rosnefta v nemške rafinerije Ruhr Oel) in širili svoje poslovne mreže (Lukoil).

Kako razumeti te razlike v realnih razmerah? Gre dejansko za različnost pristopov ali zgolj za vprašanje »semantike«? Kako »realno« je dejansko tveganje uporabe fosilnih energentov kot »orožja« v rokah Kremlja? In kje sta tukaj vloga in pomen največjih ruskih energetskeki multinacionalk? Odgovori na ta vprašanja niso niti enoznačni, še manj pa enostavni. Zahtevajo namreč vpogled v razvoj ruske zunanje politike v zadnjih 20 letih, osrednjih ciljev državne energetske politike ter v pomembni meri tudi delovanja ruskih energetskeki multinacionalk. Gre za izrazito večdimenzionalnost ruske energetske diplomacije v 21. stoletju, ki nikakor ni omejena zgolj z »navodili iz Kremlja«, prav tako kot ni omejena z bilateralnim sodelovanjem z zgolj nekaterimi najbolj vplivnimi evropskimi državami. Znotraj te večdimenzi-

onalnosti se skrivajo prepleti državnih in zasebnih interesov, notranje in zunanjepolitičnih ciljev, varnostnih in ekonomskih strategij, kot tudi strateških in *ad hoc* zavezništev. V tem sistemu niso izključena niti konfliktna razmerja, ki odražajo prepletenost akterjev, ciljev in sredstev. Ruska energetska diplomacija se v bilateralnem kontekstu razlikuje od multilateralnega sodelovanja (se še spomnite iniciative za ustanovitev t. i. plinskega kartela po vzoru OPEC in evropskih strahov pred tem?), prav tako kot se bilateralno sodelovanje med posameznimi državami razlikuje med seboj.

Namen knjige je slovenskemu občinstvu ponuditi poglobljeno iskanje odgovorov na omenjena vprašanja, ki so v zadnjem desetletju postala tako aktualna v evropskem in širšem mednarodnem prostoru. Konec koncev je razumevanje aktualnih tendenc, ciljev in silnic ruske energetske diplomacije za naš prostor izjemno pomembno tudi z vidika nadaljevanja slovensko-ruskega energetskega sodelovanja, osrednji element katerega predstavlja sodelovanje Slovenije v projektu Južni tok. V knjigi ne boste našli pavšalnih ter tako pogostih ideoloških opredelitev »za« ali »proti«; namen knjige je namreč drugje – kritičnemu bralcu ponuditi ustrezno orodje za refleksijo mednarodno nedvomno izjemno pomembnih sprememb, ki ne zadevajo zgolj Rusije in njene energetske diplomacije, temveč širše mednarodne energetske odnose.

I. UVOD

Čeprav so energetska vprašanja sestavni del mednarodnih odnosov več kot stoletje,¹ je mogoče utemeljeno trditi, da je omenjena tematika šele v obdobju zadnjih nekaj desetletij postala v celoti integriran del zunanjepolitičnih strategij in posledično tudi diplomatskih praks (Rogoža 2010). To je še posebej evidentno v Evropi, ki je v precejšnji meri odvisna od uvoza fosilnih goriv, ki predstavljajo kar dve tretjini celotne končne porabe energije v EU. Znotraj tega konteksta je prevladujoči politični, javni in strokovni diskurz v zadnjem desetletju posebej usmerjen v vprašanja razvoja, delovanja in regulacije mednarodnih energetskih trgov, energetske varnosti, dostopa do novih energetskih virov ipd. Slednje je mogoče pojasniti z več dejavniki, izmed katerih velja nekatere posebej izpostaviti.

Prvič, energetske vire igrajo najpomembnejšo vlogo v procesu ustvarjanja primernih pogojev za družbeni in gospodarski razvoj vsake države ne glede na to, ali gre za državo, ki energetske vire poseduje oz. jih proizvaja in izvažata, ali pa gre za državo, katere gospodarstvo je v največji meri odvisno od nemotenega dostopa (dobav) energetskih virov (Mironov 2003, Entin 2009).

---

¹ Vsaj od začetkov mednarodnega trgovanja s surovo nafto ob prelomu 19. in 20. stoletja, ob tem, da so *vprašanja dobav in* dostopa do drugih surovin okupirala zunanje odnose držav že pred več stoletji (O'Brien in Williams 2004, Kapustin in Marganija 2010).

Drugič, hiter gospodarski razvoj razvijajočih se držav skupine BRICS in še nekaterih drugih držav (npr. t. i. skupina Next 11) v zadnjem desetletju močno posega v dosedanja razmerja povpraševanja po energentih, saj se delež omenjenih držav v skupnem globalnem povpraševanju po osrednjih energentih izjemno hitro povečuje, kar v delovanje mednarodnih energetskih tokov in mednarodne odnose vnaša element konkurenčnosti in tekmovalnosti osrednjih globalnih velesil za (dolgoročen) dostop do energentov, ki so geografsko omejeni (Perovic 2009, Adeli 2010).

Tretjič, globalna gospodarska kriza v zadnjih letih je v širše mednarodne odnose vnesla številne nove spremenljivke, med drugim tudi na področju delovanja evropskih in nekaterih svetovnih (npr. ZDA) energetskih trgov, kar močno vpliva tako na politično-gospodarske strategije EU in posamezne države članice,² kot tudi na države osrednje izvoznice energentov v EU (Rusija, Norveška, zalivske države itn.). Dodatno so k volatilnosti mednarodnih energetskih trgov leta 2011 močno prispevale tudi nesreča v jedrski elektrarni Fukušima na Japonskem in destabilizacija notranjepolitičnih razmer na Bližnjem vzhodu in v Severni Afriki (t. i. Arabska pomlad).

Četrtrič, vse od prve naftne krize leta 1973/1974, ko so Arabske države zaradi nasprotovanja podpore zahodnih držav Izraelu v času arabsko-izraelskega konflikta zmanjšale proizvodnjo surove nafte in uvedle embargo na izvoz nafte v ZDA in nekatere države Zahodne Evrope, je mogoče zaslediti (postopno) povečano »politizacijo« mednarodnih energetskih tokov in odnosov, pri čemer se je vprašanjem nemotenega dostopa do virov surove nafte, ki so prevladovala do prehoda v novo stoletje, v zadnjem desetletju pridružilo še »plinsko vprašanje« (Bielecki 2002). Le-to je doživelo vrh v cikličnih plinskih krizah

---

2 Mednarodna energetska agencija (IEA) je še leta 2009 ocenjevala, da se bo svetovno povpraševanje po fosilnih energentih v nekaj letih vrnilo na predkrizno raven in se bo do leta 2030 povečalo za 20 do 30 % (IEA 2009).

v Evropi, ki so sledile motnjam dobave zemeljskega plina iz Rusije v letih 2006 in 2009.

Petič, spoznanje o potrebi po komplementarni obravnavi problema klimatskih sprememb in energetskega politik. EU je npr. v svojem 2. strateškem energetskega pregledu (*EU Second Strategic Energy Review 2008*) leta 2008 jasno zapisala, da si bo prek večjega deleža energije iz obnovljivih virov energije (OVE) prizadevala ne zgolj implementirati določene vidike okoljske politike (predvsem zmanjšanje toplogrednih izpustov), temveč bo s tem tudi povečala svojo energetskega varnost, saj se bo posredno zmanjšal uvoz fosilnih energentov (Brown in Hillard 2008, Jun, Kim in Chang 2009).

Omenjeni dejavniki so vplivali na to, da so države EU (kot tudi številne druge) v zadnjem desetletju vprašanja mednarodnega energetskega sodelovanja integrirala ne le v strategije svojih zunanjih politik (ZP), temveč tudi v povsem operativno diplomatsko delovanje. Slednje je med drugim razvidno skozi ustanavljanje posebnih organizacijskih enot na ministrstvih za zunanje zadeve (MZZ), ki se ukvarjajo z omenjenimi področji, kot tudi skozi agendo EU srečanj na najvišjem nivoju ter srečanj v formatu G8. Tako je v 21. stoletju mednarodno energetskega sodelovanje tudi institucionalno postalo v celoti integrirano področje aktivnega bilateralnega in multilateralnega mednarodnopolitičnega (so)delovanja. Posledično morajo diplomatske mreže številnih držav vedno večjo pozornost posvečati vprašanju energetskega sodelovanja in energetske varnosti ter podpora svojim energetskega multinacionalkam pri njihovem delovanju na zunanjih trgih ipd.